

ZGORNJE GORENJSKE

Društvo za cerebralno paralizo

Datum: 17. januar 2015

POROČILO O OGLEDU PUSTNEGA KARNEVALA NA VIRU PRI DOMŽALAH

O kurentih, cerkljanskih laufarjih, drežniških pustovih, prekmurskem pozvačinu, kostanjeviških šelmah, škoromatih iz Brkinov, dobropoljskih mačkarah in drugih tradicionalnih maškarah govorimo v času pusta. Vsaka slovenska pokrajina ima svoje pustne maske; ene imajo stare in tradicionalne, druge bolj sodobne maskare. Pravijo celo, da smo ena najbogatejših dežel s pustnimi maskami in če boste obiskali kurente, laufarje in drežniške puste, ne boste storili napak. Čas, ko mrzla zima prepušča mesto prijaznejši pomladi je bil na Slovenskem že od nekdaj dober razlog za številna praznovanja. Začetek novega naravnega in kmetovalnega cikla je najbolj veselo obeležil pust. Vendar pa pustovanje ni pomenilo samo vedno dobrodošlega obdobja razbrzdanega veseljačenja, temveč je v svojih izvornih oblikah temeljilo na vrsti poganskih magičnih prvin, s katerimi so ljudje skušali vplivati na naravo. Pustno praznovanje, ki ga prične pustna sobota, konča pa pustni torek je povezano z maskiranjem ter številnimi spremljajočimi šegami in navadami, ki družbeni red za nekaj časa obrnejo na glavo, zato pravimo, da v času pusta vlada » narobe svet«. Če je bilo pustovanje v preteklosti povezano predvsem z vaškimi običaji ima v sodobnosti najpogosteje obliko mestnih karnevalskih sprevodov in plesov v maskah. Vendar pa v zadnjem času številni kraji oživljajo tudi svoja tradicionalna praznovanja pusta. Najznamenitejša slovenska pustna maska je kurent ali korant, kot mu pravijo na domačem Ptujskem polju. Magični preganjalec zime in dionizični bog razbrzdanega veselja je oblečen v bel ali črn ovčji kožuh ter prepasan z verigo, na kateri visijo težki kravji zvonci in robci, ki jih maskiranemu fantu podarijo naklonjena dekleta. Na glavi ima strašno masko, okrašeno s perjem, rogovi in trakovi iz pisanega svilenega papirja, v roki pa strah vzbujajočo ježevko - palico, ovito v ježevo kožo. Od leta 1960 na Ptujju vsako leto prirejajo priljubljeno kurentovanje. Več dni trajajoča prireditev temelji na tradicionalnih pustnih likih in prastarih slovanskih običajih, ki so se ohranili v okolici Ptujja. Iz Markovcev, Podlehnik in Lancove vasi pridejo orači, ki so nekoč z oranjem prve brazde prinesli dobro letino, med šemami pa moramo omeniti vsaj še ruso, medveda, piceke, hudiča, deda in babo, cigane, vile in ploharje. Obiskovalci si lahko ogledajo tudi številne maske sodobnejšega izvora, vrhunec pustne povorke pa je nastop stotin hrupnih kurentov. Zadnja leta Ptujčani vabijo na svoj karneval tudi zelo zanimive kurentu podobne like iz drugih evropskih držav. Drugi zelo priljubljen slovenski karneval poteka vsako leto v Cerknici. Oblast v mestu v času pusta po običaju prevzamejo smešni Butalci v koaliciji s čarovnicami, ki posebej za to priložnost priletijo z bližnje gore Slivnice, in drugimi maskami. Poleg gostujočih skupin v povorki vsako leto nastopijo tradicionalne skupine polhov, žab,

netopirjev, praljudi, hudičev in čarovnic, posebej priljubljena lika cerkniškega pusta pa sta velikanska čarovniška pramati Uršula in povodni mož Jezerko. Izmed slovenskih krajev z najzanimivejšim pustnim dogajanjem moramo omeniti vsaj še Cerčno, kjer poteka tradicionalna laufarija. Laufarska družina šteje 25 likov, ki (razen enega) na glavah nosijo lesena naličja, imenovana larfe. Osrednji lik, pust, poseablja zimo in je kriv za vse napake in nerodnosti, ki so se v preteklem letu zgodile v kraju, zato ga po točno določenem scenariju obsodijo na smrt. Podobno kot druge šeme so tudi laufarji zadolženi tudi za to, da s plesom poskrbijo za dobro letino oziroma » debelo repo «. Pust je kot čas pred krščanskim postom v Sloveniji tudi obdobje izobilja jedače in pijače, zato pravimo, da je » mastnih ust «. Pustovanje ne mine brez sladkanja s pustnimi krofi, med priljubljene dobrote pa spadajo še domače klobase, suha rebrca in žganje. V zadnjih letih Slovenci spomladi praznujejo tudi praznik zaljubljenih Valentinovo, ki pa se po zanimivosti ne more kosati z bogato pustno tradicijo.

Začetki pustovanja na Viru segajo že leta nazaj, ko so domačini na neki podstrehi našli partno listino (umrl je naš dragu Pust) iz leta 1936. Da se je pust na Viru ohranil toliko časa, gre zasluga Pevčevemu atu, ki so ga ljudje klicali Stričko. Pevčev ata je hodil po Viru in privabljal mladino z vzkliki: » Pust, pust širokih ust! «. Mladi so se radi zbirali okoli njega in mu pomagali pri pripravi kresa. Starejši pa so ob harmoniki in kozarčku rujnega žalovali za Pustom. Imeli pa so tudi na navado, da so postavili šine na katere so potem potrkavali (zvonili). Pevčev ata je bil tisti, ki je mladini vlival veselje in zagon in tako na nek način dosegel, da se pustovanje na Viru nadaljuje še danes. Leta 1990 je pustovanje na Viru spet dobilo nov zagon. Ustanovila se je Pustna sekcija, ki so jo poimenovali Striček v spomin na Pevčevega ata. Naredila se je prva mobilna maska » Metulj «. Vsako naslednje leto so se tej maski pridružile nove maske kot so: Virozaver, Kremenčkovi, Hugo, Čebelice in še veliko drugih mask, ki so vsaka na svoj način prispevale k pestrosti karnevala.

Spet je leto naokoli in ponovno smo se člani društva SONČEK ZGORNJE GORENJSKE v nedeljo 15. februarja 2015 v dopoldanskih urah odpravili na pot proti Viru pri Domžalah. Med potjo smo naredili krajši postanek v Okrepčevalnici pri Fani v Mengšu, kjer smo se okrepčali s toplimi napitki (kava, čaj), prijazni gostinci pa so nas postregli še s krofi. Po uri vožnje smo prispeli do Jamarskega doma na Gorjuši, kjer smo si ogledali zbirko kamnin in fosilov, zbirka paleontoloških in speleoloških najdb, zbirke naravoslovca in jamarja Simona Robiča ter prikaz razvoja slaminkarstva na domžalskem območju ter zbirko kapnikov iz vseh slovenskih jam ... Ob prihodu nas je prisrčno sprejel vodič, s katerim smo si ogledali Jamarski dom, ki ga je leta 1966 postavilo Društvo za raziskovanje jam Simon Robič. Ogledali smo si jamarske zbirke. Videli smo zbirke kamnin in fosilov z domžalskega območja, vključno z najdbami iz Babje jame, zbirko paleontoloških in speleoloških najdb. V speleološki zbirki so najlepši kapniki iz zbirke Franca Hohenwarta iz začetka 18. stoletja, ki jih je društvu odstopil prirodoslovni muzej iz Ljubljane. Zbirka predstavlja skoraj vse oblike kapnikov in sige, ki obstajajo v slovenskih jamah in se ločijo po načinu nastanka. Posebno vrednost pa imajo razstavljen zbirke Simona Robiča. Naslednja zbirka, ki smo si jo ogledali je bila Slamnikarska zbirka, ki prikazuje razvoj domžalskega slamnikarstva od srede 18. stoletja do propada po prvi svetovni vojni. Zbirka je nastala na pobudo Antona Ravnika iz Domžal in je bila najprej razstavljena v treh sobah gradu Krumperk. Da zbirka nebi propadla, so jamarji v pritličju Jamarskega doma na Gorjuši izdelali dva prostora in jo pridružili drugim muzejskim zbirkam. Tu so jo na ogled slovesno odprli 8. marca 1992. Z Jamarskega doma smo imeli prečudovit pogled proti Kamniškim planinam, Moravski dolini in na bližnji renesančni grad Krumperk. Ogledali smo si tudi Železno jamo. Tako kot vse druge jame je tudi to izoblikovala voda. Voda je kot dež padala na humusno površino. Nasičena z

ogljikom je nato pronicala skozi laso ali razpoko v zgornji plasti in jo erodirala ter kamnino odnašala v obliki trde vode (ne kot ilovico prod ali skalo). Starosti ji ne morejo natančno določiti, vedo pa, da jo je voda ustvarjala na milijone let. Temperatura se v jami spreminja glede na letni čas. Poleti je nižja kot pozimi, kajti skala se poleti segreje, toploto pa oddaja šele pol leta kasneje. Zakaj se imenuje Železna jama? Tega krajevni viri ne omenjajo. Mogoče jo domačini tako imenujejo zato, ker so nekoč blizu jame pridobivali železno rudo. To pojasnjuje tudi ostanek talilne peči z železovo žlindro. Prvotno vhodno brezno se odpira na vzhodnem pobočju vrtače. Sedanji, umetni vhodni rov se pričenja na njenem robnem dnu. Jama se razprostira proti jugu pod vrtačo, kar na našem krasu ni redok pojav. Videli smo tri dvorane, ki so med seboj povezane z rovom in mostovi, ki so del turističnih poti. V letu 1962 in 1963, ko so jamo urejali za turistični ogled, so na zahodni strani, kjer se jama najbolj približala površju, naredili osem metrov dolg umeten vhod. Prvotni vertikalni kamin je ostal nespremenjen. Tudi vzhodna stena z nivoji podzemeljskega potoka je ohranila prvotne značilnosti. vzdolž preloma se zvrsti več korozijskih kotlic in kaminov. Na zahodni steni je bilo treba zaradi varnosti odstraniti nekaj razpokanih skal. Razpoke se vlečejo vzporedno skozi pobočje vrtače. V jami se nahajajo številni žlebiči. Značilni za jamo so tudi krivi kapniki, ki jih je med nastajanjem usmerjal veter. Višina prve in druge glavne dvorane je večja kot njuna dolžina in širina. Prostora sta v zasnovi večji brezni. Zlasti prva se navzdol zožuje in dobi pod betonsko potjo obliko galerije, ki je pri dnu široka komaj kak meter. Prvotno dvorano bi po kapnikih in stenski sigi lahko imenovali tudi Zakapano dvorano. Tu je pod stropom tudi nad meter visok stalagmit. Na vzhodni steni je nekaj manjših sigovih zarez in oblika, ki so jo v Postojnski jami imenovali cigaro. Obe dvorani veže meter dolga ožina z vidnimi sledovi vodnega toka pod stropom in pri tleh. Na dnu obeh dvoranic voda ponikne, saj je na dnu ilovnat prag. Druga dvorana ima širše dno, ki pa je umetno zvišano in zravnano. Strop je jamast in gladek. Ponekod v zahodni steni je agresivna kapnica izdolbla majhne jamice in škrapam podobne izjede. Ker sigotvorna voda ploskovno prenika skozi navpično steno, rastejo tako imenovani sigovi izrastki: to so majhne, ježevim bodicam podobne tvorbe. V stenah obeh dvoran je več strmih ali navpičnih razpok in špranj, ob katerih so se zaradi notranjih pritiskov ob nastanku votline ločili in ponekod posedli tudi skalni bloki. Zasnova vse Železne jame je dvojno, z galerijami povezano brezno, ki se je poglobljalo skupno z zniževanjem erozijske baze v širši okolici gorjuškega krasa ter se razširjalo ob stiku z naplavino. Proti tem dvem breznom so tudi usmerjeni sedanji in nekdanji vodni tokovi, ki prenikajo skozi strop. Čeprav je Železna jama majhna so njene drobne oblike pestre. Od evakuacijskih oblik so zastopani vdolbki, fasete, korozijske kotlice, ostanki eforacijskega prečnega prereza rova in galerije. Od akumulacijskih oblik pa so redkejši stalagmiti in stalaktiti, sigovi izrastki, ponvice, manjše zavesne, posebna oblika - cigara . Prav tako je jama zanimiva zaradi razpok, ki nastanejo zaradi razbremenitve teže ali zaradi pritiskov na stene večjih votlin. Po ogledu so nam prijazni gostinci postregli z okusnim kosilom. Pot smo nadaljevali do Vira pri Domžalah, kjer je potekal tradicionalni 25. Pustni karneval, ki ga pripravlja Pustna sekcija Striček. Ob prihodu nas je prisrčno sprejel minister Jure Sušnik. Razložil nam je, da začetki pustovanja na Viru segajo že leta nazaj, ko so domačini na neki podstrehi našli partno listino (umrl je naš dragu Pust) iz leta 1936. Da se je pust na Viru ohranil toliko časa gre zasluga Pevčevemu atu, ki so ga ljudje klicali Stričko. Pevčev ata je hodil po Viru in privabljal mladino z vzkliki: » Pust, pust širokih ust! «. Mladi so se radi zbirali okoli njega in mu pomagali pri pripravi kresa. Starejši pa so ob harmoniki in kozarčku rujnega žalovali za Pustom. Imeli pa so tudi na navado, da so postavili šine na katere so potem potrkavali (zvonili). Pevčev ata je bil tisti, ki je mladini vlival veselje in zagon in tako na nek način dosegel, da se pustovanje na Viru nadaljuje še danes. Leta 1990 je pustovanje na Viru spet dobilo nov zagon. Ustanovila se je Pustna sekcija, ki so jo poimenovali Striček v spomin na Pevčevega

ata. Naredila se je prva mobilna maska » Metulj «. Vsako naslednje leto so se tej maski pridružile nove maske kot so: Virozaver, Kremenčkovi, Hugo, Čebelice in še veliko drugih mask, ki so vsaka na svoj način prispevale k pestrosti karnevala. Ogedali smo si pustno povorko tradicionalnega 25. Pustnega karnevala Vir 2015, ki se je pričela točno ob 14. uri in 25 sekund po Bukovčevi cesti proti Športnemu parku na Viru. Na karnevalu je letos sodelovalo preko štirideset skupinskih mask, ki so sestavljale različne skupine, katere so prikazale razne stare običaje in šege, pravljico - domišljjski svet, pa tudi na aktualno politično dogajanje niso pozabili. V povorki, ki se je vila po ulicah Vira in je trajala dobro uro in pol, so sodelovale tako domače skupine, kot skupine iz drugih predelov Slovenije. Na čelu sprevoda je bil župan Pustne dežele Vir Peter Kosec - Pipi in Godba Domžale, sledile pa so jim različne skupinske maske, Virmenčkovi, Aladin in čudežna svetilka, Bistriški raki, Kungoška mornarica - Onasis, Pekarna Maš - Miš, Vir TV Grand Show, Gasilca Samota, Mafija, Karte tete Marte, Ta prava Kekec pašteta, Gorenjske ovce - Lesce, Kekčeva dežela, Konjeniški klub Pik - Kantri stil, Pingvinčki, Smreka, Klovni svetovni, Minionse, Kurenti iz Ormoža, Orači iz Jablovca, Generali iz Vranskega ter še mnoge druge. Godba Domžale pa je poskrbela, da so skupinske maske imele pravi ritem. Po zaključku povorke smo odšli v Športni park Vir, kjer smo se udeležili velike pustne zabave z ansamblom Jureta Zajca. Po končanem ogledu smo se odpravili proti domu.

Namen ogleda Pustnega karnevala je bil, da so mladostniki in odrasle osebe z različnimi oblikami invalidnosti koristno preživeli prosti čas, spodbujanje k razvoju šeg in navad naših krajev, širjenje socialne mreže in druženje, pridobivanje novih izkušenj v različnih okoljih in situacijah, razbremenitev družine, spodbujanje k medsebojnemu sodelovanju in razvijanju ustvarjalnosti, možnost za doseganje uspeha in uveljavljanje na pozitiven način ter s tem možnost za dvig samopodobe.

Lep pozdrav!

Pripravila:
Vanda Hrovatin

predsednik
Jernej Kocjančič

Društvo SONČEK ZGORNJE GORENJSKE je vpisan v register društev, ki ga vodi Upravna enota Jesenice / zaporedna številka :168 / matična številka : 1173162 / šifra dejavnosti : 94.991 / davčna številka : 52760545 / E - pošta: soncek@telesat.si naslov : Cesta maršala Tita 65 Jesenice 4270 / telefon : 051 604 - 789 / TRR: 03186 - 1000368041 / Odločba MDDSZ o vpisu v register invalidskih organizacij številka : IO - 017/01 /